

Shrnutí hlavních poznatků

- **Vývoj počtu seniorů, změny věkové struktury, index stáří:** Obyvatelstvo Pardubického kraje dlouhodobě stárne. Vlivem poklesu porodnosti v 90. letech minulého století se zmenšuje populace dětí. Od roku 2001 věková kategorie 0-14 let zaznamenala snížení podílu o 1,3 procentního bodu na celé populaci. Kategorie obyvatel ve věku 15-64 let snížila mezi roky 2001 a 2014 své procentní zastoupení o 2,7 procentního bodu. Nárůst zaznamenala pouze věková kategorie 65 a více let; od roku 2001 její podíl na obyvatelstvu kraje vzrostl o 3,9 procentního bodu. V roce 2001 na 100 dětí do 15 let připadalo 85 obyvatel ve věku nad 65 let, v roce 2014 to bylo již 118 seniorů na 100 dětí (index stáří).
- **Rodinný stav, národnost, víra:** Nejpočetnější skupina seniorů žije ve stavu manželském, podíl ženatých mužů (75,5 %) výrazně převyšuje podíl vdaných žen (39,3 %). Skupina vdovělých obyvatel kraje ve věku 65 a více let je charakterizována vyšším zastoupením mezi ženami (50,4 %) než mezi muži (14,8 %). Ženichů v seniorském věku je ve srovnání s nevěstami ve stejné věkové kategorii téměř dvakrát tolik; také na počtu rozvodů se muži podíleli větším dílem než ženy. Podle výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 2011 je u obyvatel pětadesátiletých a starších zřetelná dominance české národnosti (77,4 %) ve srovnání s celou populací kraje (70,8 %). Z obyvatel kraje v seniorském věku, kteří zodpověděli otázku náboženského vyznání, se 66,4 % označilo za věřící (zastoupení věřících na celkovém obyvatelstvu kraje je přitom 36,1%).
- **Dlouhodobá migrace, stěhování:** Nejvyšší podíl rodilých občanů v seniorské kategorii má okres Chrudim (31,6 %); nejméně rodáků pochází z okresu Svitavy (22,5 %). Ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Pardubického kraje je nejsilnější koncentrace rodáků na Holicku; nejmenší podíl rodáků žije na Králicku. Na objemu stěhování celkem v kraji v roce 2014 se kategorie pětadesátiletých a starších obyvatel podílela 5,4 %. Saldo stěhování seniorů v kraji je trvale kladné, což znamená, že se lidé po odchodu do důchodu častěji stěhují do kraje, než jej opouštějí.
- **Úmrtnost, naděje dožití:** Podíl zemřelých v seniorské kategorii v roce 2014 na obyvatelstvu kraje činil 81,6 %; od roku 2005 podíl vzrostl o 4,9 procentních bodů. Porovnáním počtu zemřelých všech věkových kategorií obyvatelstva vidíme posun dožití do vyšších věkových kategorií. Zároveň se zvyšováním průměrného věku obyvatel roste i naděje dožití a to má v souhrnu vliv na posílení seniorské kategorie obyvatel.
- **Projekce obyvatelstva:** Dle výsledků Projekce obyvatelstva v Pardubickém kraji do roku 2050 bude celkový počet obyvatel plynule klesat, ale vzroste počet i podíl obyvatel v seniorské složce obyvatelstva. Uvnitř seniorské kategorie bude pravděpodobně docházet ke změnám procentního zastoupení jednotlivých věkových skupin. Podíl mužů v nejstarší věkové kategorii obyvatel bude posilovat v důsledku prodloužení naděje dožití a předpokládaného poklesu úmrtnosti. Během budoucích pětatřiceti let je očekávána změna v poměru dětské a seniorské složky ze 118 na 236 obyvatel nad 65 let na 100 dětí do 14 let.
- **Vzdělanost:** V porovnání s celou populací Pardubického kraje je mezi seniory výrazně vyšší podíl osob se základním vzděláním a podprůměrný podíl osob s úplným středoškolským a vyšším vzděláním. Ženy tvoří čtyři pětiny všech seniorů se základním vzděláním. Nejpříznivější je vzdělanostní struktura seniorů na Pardubicku, nejméně příznivá je v okrese Svitavy. Králicko má jeden z nejnižších podílů středoškoláků a vysokoškoláků mezi seniory ze všech správních obvodů ORP v ČR.
- **Ekonomická aktivita:** Podle SLDB 2011 se mezi ekonomicky aktivní řadila čtvrtina osob ze všech seniorů ve věku 60-64 let, necelá desetina osob ve věku 65-69 let a 2,4 % osob starších. Výrazně nadprůměrný byl podíl zaměstnaných mezi seniory ve věku 60-64 let na Pardubicku a Přeloučsku, u osob starších na Pardubicku a Lanškrounsku. S rostoucím věkem se mezi zaměstnanými seniory zvyšuje podíl zaměstnavatelů a pracujících na vlastní účet, v odvětvové struktuře roste podíl zaměstnaných v oblasti vzdělávání, zdravotní a sociální péče, tedy v odvětvích s vysokým podílem vysokoškoláků.
- **Míra ekonomické aktivity:** Podle Výběrového šetření pracovních sil se v roce 2014 v kraji osoby ve věku 60 a více let podílely 6,2 % na počtu všech ekonomicky aktivních obyvatel kraje a jejich podíl se téměř nelišil od celostátního průměru. Míra ekonomické aktivity se v kraji v uplynulých 10 letech zvyšovala u obyvatel ve věkové skupině 60-64 let především v souvislosti s posouváním hranice určené pro odchod do starobního důchodu. Rychlejší růst byl zaznamenán u mužů.
- **Postavení v domácnosti:** Z celkového počtu 82 330 obyvatel Pardubického kraje ve věku 65 a více let se zjištěným postavením v domácnosti jich téměř polovina žila v sezdaném nebo nesezdaném páru a téměř třetina tvořila samostatnou domácnost jednotlivce. Do kategorie osamělý rodič bylo zařazeno 5,4 % seniorů, dalších 5,2 % žilo jako další osoba v domácnosti a 3,5 % seniorů žilo v zařízeních; poměrně málo rozšířené bylo mezi seniory soužití prarodiče s vnoučetem (0,6 % seniorů).
- **Domácnosti seniorů** (domácnosti s osobou v čele ve věku 65 a více let): Takových domácností bylo v kraji v roce 2011 sečteno 53 480, z nich 43,5 % tvořily úplné rodiny, 8,3 % neúplné rodiny, 47,3 % domácnosti jednotlivců a pouze 0,9 % domácností tvořil prarodič s vnoučetem. Nejvyšší podíl úplných rodin seniorů je

v okresech Ústí nad Orlicí (Lanškrounsko) a Svitavy (Litomyšlsko), neúplných rodin v okrese Chrudim (Hlinceo) a domácností jednotlivců v okrese Pardubice (správní obvod ORP Pardubice).

- **Bydlení seniorů:** Necelé tři pětiny domácností seniorů žijí v rodinných domech a necelé dvě pětiny v bytových domech. Úplné rodiny seniorů žijí v porovnání s neúplnými rodinami častěji v bytech v osobním vlastnictví či v družstevních bytech. Domácnosti jednotlivců žijí oproti úplným rodinám seniorů třikrát častěji v bytech se sníženou kvalitou a vybavení počítačem s internetem je u nich třetinové. Jednotlivci častěji bydlí v nájemních bytech, v rodinných domech jde často také o jiné bezplatné užívání. V průměru jsou byty seniorů-jednotlivců o 12 m² menší než byty obývané rodinami seniorů, avšak vzhledem k nižšímu počtu bydlících osob připadá na samostatně bydlícího seniora téměř dvojnásobná obytná plocha.
- **Zdravotní stav:** S rostoucím věkem se zvyšuje počet hlášených onemocnění novotvary (na 100 tis. obyvatel stejného věku), a to především rakoviny kůže a tlustého střeva, u mužů do 75 let též prostaty a u žen do 75 let prsu a těla děložního. Mezi evidovanými pacienty výrazně roste počet seniorů s hypertenzí. Roste i celkový počet diabetiků, ale údaje o podílu seniorů na tomto růstu nejsou k dispozici.
- **Lůžková péče:** Seniori tvoří více než třetinu všech hospitalizovaných v nemocnicích a jejich podíl postupně roste, obdobně jako se zvyšuje celkový počet seniorů v kraji. Se zvyšujícím se věkem seniorů roste i relativní četnost hospitalizací (na 1 000 osob stejného věku), prodlužuje se i průměrná ošetrovací doba a současně klesá podíl operovaných. Léčebny dlouhodobě nemocných slouží převážně pro hospitalizaci seniorů (v ČR tvoří seniori tři čtvrtiny hospitalizovaných). V kraji jsou dvě LDN a počet hospitalizovaných zde byl v roce 2013 v mezikrajském srovnání 2. nejnižší (v přepočtu na obyvatele). V kraji je sice jediný hospic, ale v přepočtu na 1 000 seniorů zde byl v roce 2013 mezi kraji nejvyšší počet hospitalizovaných.
- **Domácí zdravotní péče:** Počet seniorů, kterým byla v roce 2013 poskytována domácí zdravotní péče, se oproti roku 2005 zvýšil o jednu třetinu a nyní se týká každého desátého seniora v kraji. Nejčastěji byla péče poskytována pacientům s chronickým onemocněním.
- **Důchodci, důchody:** Z dlouhodobého pohledu počet příjemců starobních důchodů vlivem stárnutí populace neustále narůstá, zároveň se zvyšuje i podíl příjemců předčasných starobních důchodů, který je v Pardubickém kraji jedním z nejvyšších v mezikrajském srovnání. Meziroční přírůstek průměrných starobních důchodů se v posledních letech zpomaluje. Průměrný starobní důchod bez souběhu s vdovským či vdoveckým v kraji v prosinci roku 2014 činil 10 848 Kč a byl v mezikrajském žebříčku 5. nejnižší, ženy přitom pobíraly v průměru o 2 tis. Kč nižší penzi oproti mužům.
- **Pobytové sociální služby:** Podle dat MPSV v kraji postupně narůstá počet domovů pro seniory i domovů se zvláštním režimem určených pro osoby s demencí. Zatímco počet lůžek v domovech pro seniory v přepočtu na 1 000 obyvatel 65letých a starších v kraji i celé ČR postupně klesá, v domovech se zvláštním režimem se projevuje zcela opačný trend. Část kapacit domovů pro seniory je (zejména s ohledem na rostoucí počet postižených Alzheimerovou nemocí) postupně transformována na služby domovů se zvláštním režimem.
- **Volby do zastupitelstev obcí:** V návaznosti na stárnutí populace roste i volební potenciál seniorské věkové kategorie, tj. podíl seniorů mezi potenciálními voliči. Postupně se rovněž zvyšuje zastoupení seniorů mezi kandidáty ve volbách do zastupitelstev obcí i jejich podíl mezi zvolenými zastupiteli. Do komunální politiky v seniorském věku vstupují stále častěji i ženy. S rostoucí velikostí obce se zastoupení kandidátů v seniorském věku v komunálních volbách zvyšuje. Zvolení zastupitelé v seniorském věku mají nadprůměrný podíl v nejlidnatějších městech kraje, ale i v nejmenších obcích.
- **Seniori a informační technologie:** Podle výběrového šetření o informačních a komunikačních technologiích je zřejmý neustálý nárůst podílu uživatelů osobního PC i internetu mezi seniory. V hodnotách tohoto podílu patří Pardubický kraj na přední místa v mezikrajském žebříčku – v roce 2014 zde bylo druhé nejvyšší zastoupení uživatelů PC mezi osobami 65letými a staršími (29 %) i uživatelů internetu (30 %) za Hlavním městem Prahou. V čase lze sledovat rychlejší nárůst podílu uživatelů samotného internetu než osobního PC (internet je stále častěji využíván např. v mobilních telefonech).
- **Celoživotní vzdělávání:** V procesu celoživotního vzdělávání plní důležitou úlohu univerzity třetího věku. V kraji probíhají přednášky v rámci U3V při Univerzitě Pardubice od roku 1999. Od akademického roku 2015/2016 se součástí této U3V stala též Univerzita třetího věku při městské knihovně v Litomyšli. Řadu vzdělávacích aktivit nabízí například také Gymnázium ve Svitavách na své Univerzitě třetího věku V. O. Ottendorfera. Rozvoji vzdělání a dalších aktivit seniorů v kraji napomáhají desítky klubů seniorů, center, stacionářů a obdobných zařízení.
- **Institucionální péče o seniory:** Problematika péče o seniory se dotýká celé řady subjektů i jednotlivců (vládních politiků, odborových svazů, krajů, měst i obcí, nestátních neziskových organizací vč. církevních charit, zdravotních pojišťoven, firem vč. podnikatelů, seniorských organizací, akademické obce i široké veřejnosti). Na celorepublikové úrovni je důležitým strategickým dokumentem Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 (MPSV), na úrovni kraje pak zejména dokumenty řešící otázky sociálních služeb (Program rozvoje kraje, Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb vč. akčních plánů, komunitní plány obcí a další).